

## *İçindekiler*

|                                                                                         |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Teknik Notlar .....                                                                     | 9  |
| Önsöz .....                                                                             | 13 |
| Kartlis Tskhovreba Nedir? .....                                                         | 13 |
| Kartli Krallarının ve Atalarının Hikâyesi .....                                         | 17 |
| <br>                                                                                    |    |
| Leonti Mroveli, Mepeta Tskhovreba: Kralların Yaşamı.....                                | 21 |
| Birinci Bölüm Sekiz Kardeşin Hikâyesi .....                                             | 21 |
| <br>                                                                                    |    |
| İkinci Bölüm Kartli'nin (Gürcistan'ın) Hikâyesi .....                                   | 27 |
| <br>                                                                                    |    |
| Üçüncü Bölüm Hazar Akınları .....                                                       | 33 |
| <br>                                                                                    |    |
| Dördüncü Bölüm Büyük İskender'in Gelişi .....                                           | 39 |
| Kartlos'un Soyundan Gelen Kartli'nin 1. Kralı Parnavaz'ın Hayatı .....                  | 42 |
| 2. Kral Saurmag .....                                                                   | 48 |
| Nemrud Hanedanı'ndan 3. Kral Mirian .....                                               | 49 |
| Nemrud Hanedanı'ndan 4. Kral Parnacom .....                                             | 50 |
| Arşakuni Hanedanı'ndan 5. Kral Arşak .....                                              | 51 |
| Arşakuni Hanedanı'ndan 6. Kral Artag .....                                              | 51 |
| Arşakuni Hanedanı'ndan 7. Kral Bartom .....                                             | 51 |
| Nemrud Hanedanı'ndan 8. Kral II. Mirian .....                                           | 53 |
| Nemrud Hanedanı'ndan 9. Kral Mirian Oğlu II. Arşak .....                                | 53 |
| Arşakuni Hanedanı'ndan 10. Kral Bartom'un Oğlu Aderki .....                             | 54 |
| Arşakuni Hanedanı'ndan Kral Aderki'nin Oğulları 11. Krallar: Bartom ve Kartam .....     | 62 |
| Arşakuni Hanedanı'ndan Bartom ile Kartam'ın Oğulları 12. Krallar: Parsman ve Kaos ..... | 62 |
| Arşakuni Hanedanı'ndan Parsman ve Kaos'un Oğulları 13. Krallar: Azork ve Armazeli ..... | 63 |

|                                                                                                                                                          |            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| Arşakuni Hanedanı'ndan Azork ve Armazeli'nin Oğulları 14. Krallar: Amazasp ve Derok .....                                                                | 67         |
| Arşakuni Hanedanı'ndan Amazasp ve Derok'un Oğulları 15. Krallar: Parsman Kveli ve Mirdat... 67                                                           |            |
| Arşakuni Hanedanı'ndan Parsman Kveli'nin Oğlu 16. Kral Adam .....                                                                                        | 69         |
| Arşakuni Hanedanı'ndan Adam'ın Oğlu 17. Kral Parsman .....                                                                                               | 70         |
| Arşakuni Hanedanı'ndan Parsman'nın Oğlu 18. Kral Amazasp .....                                                                                           | 70         |
| Arşakuni Hanedanı'ndan 19. Kral Revi .....                                                                                                               | 72         |
| Arşakuni Hanedanı'ndan 20. Kral Vaçe.....                                                                                                                | 73         |
| Arşakuni Hanedanı'ndan 21. Kral Bakur .....                                                                                                              | 73         |
| Arşakuni Hanedanı'ndan 22. Kral Mirdat .....                                                                                                             | 73         |
| Arşakuni Hanedanı'ndan 23. Kral Aspagur .....                                                                                                            | 73         |
| <br><i>Beşinci Bölüm</i> Perslerin Kartli'ye Girişi ve Kasre'nin Oğlu Mirian'ın Krallığı.....                                                            | 75         |
| <br><i>Altıncı Bölüm</i> Hüsrev Hanedanı'ndan Pers Kralının Oğlu 24. Kral Mirian .....                                                                   | 79         |
| <br><b>Leonti Mroveli, Mirian'ın Hristiyan Oluşu ve Onunla Birlikte Tüm Kartli'nin Azize ve Kutlu Anamız Nino Havarî Tarafından Aydınlatılması .....</b> | <b>85</b>  |
| Azize Nino'nun Talebelerinden Peder Abiatar'ın Anlattıkları.....                                                                                         | 98         |
| İsa Mesih'in Gömleği Hakkında Adı Geçen Peder Abiatar'ın Anlatıları.....                                                                                 | 99         |
| <br><i>Yedinci Bölüm</i> Azize Nino'nun Kadın Öğrencisi Sidonia'nın Görüp Şahit Olduğu ve Yazıya .....                                                   | 105        |
| Döktüğü Olayların Anlatısı.....                                                                                                                          | 100        |
| Azize Nino'nun Tanıklığıyla Kartli'de İlk Kilisenin Kurulması ve Mucizevî Sütunun Dikilmesi .                                                            | 108        |
| Kutsal Haçın Dikilmesi ve Görünen Mucizeler .....                                                                                                        | 113        |
| Roma Patriği'nin ve Branç Kralı'nın Azize Nino, Kral Mirian ve Kartli Halkına Gönderdiği Mektup .....                                                    | 116        |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Mirian'ın Oğlu, 25. Kral Bakar.....                                                                                                 | 121        |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Bakar'ın Oğlu, 26. Kral Mirdat.....                                                                                                 | 122        |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Mirdat'ın Oğlu 27. Kral Varaz-Bakar .....                                                                                           | 122        |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Varaz-Bakar'ın Kayınpederi 28. Kral Trdat .....                                                                                     | 123        |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Varaz-Bakar'ın Oğlu 29. Kral Parsman.....                                                                                           | 123        |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Parsman'ın Kardeşi 30. Kral Mirdat .....                                                                                            | 124        |
| <br><b>Cuanşeri, Vakhtang Gorgasalis Tskhovreba: Vakhtang Gorgasali'nin Hayatı .....</b>                                                                 | <b>125</b> |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Mirdat'ın Oğlu, 31. Kral Arçil .....                                                                                                | 125        |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Kral Arçil'in Oğlu, 32. Kral Mirdat .....                                                                                           | 127        |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Mirdat'ın Oğlu, 33. Kral Vakhtang.....                                                                                              | 128        |
| Osetlere Sefer Kararı.....                                                                                                                               | 132        |
| Vakhtang ile Tarkhan'ın Mücadelesi Tarkhan'ın Ölümü .....                                                                                                | 133        |
| Kral Vakhtang ile Bakatar Os Arasındaki Savaş ve Vakhtang'ın Bakatar'ı Öldürmesi .....                                                                   | 134        |
| Kral Vakhtang Gorgasali'nin Bizans Seferi.....                                                                                                           | 137        |
| Kral Vakhtang ile Bizanslıların <i>Spaspeti</i> Palekarpos'un Savaşı ve Vakhtang'ın Palekarpos'u Öldürmesi .....                                         | 146        |

|                                                                                                                                                |                |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------|
| Sâsânîlerin Kral Vakhtang Gorgasali ile Savaşmak Üzere Kartli'ye Gelişi.....                                                                   | 149            |
| Vakhtang Gorgasali'nin Sâsânî Hükümdarına, Hintliler, Sindliler, Abhazlar ve Corcanlılara Karşı Savaşta Yardım Etmesi ve Hepsini Yenmesi ..... | 154            |
| Vakhtang Gorgasali'nin Hindistan'a Girişi ve Hintlileri Yenmesi .....                                                                          | 154            |
| Vakhtang Gorgasali'nin Sind'e Girişi ve Zaferi .....                                                                                           | 154            |
| Sind Kralının Öyküsü .....                                                                                                                     | 155            |
| Vakhtang Gorgasali'nin Öyküsü .....                                                                                                            | 156            |
| Sâsânî Hükümdarı ile Vakhtang'ın Abaşeti Seferi ve Abaşeti'nin Fethi .....                                                                     | 158            |
| Sâsânîlerin Kartli'ye Gelişi, Vakhtang Gorgasali ile Savaşları ve Sâsânî Prensi Bartom'un Öldürülmesi.....                                     | 162            |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Vakhtang Gorgasali'nin Oğlu 34. Kral Daçi.....                                                                            | 164            |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Daçi'nin Oğlu 35. Kral Bakur.....                                                                                         | 165            |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Bakur'un Oğlu 36. Kral Parsman.....                                                                                       | 165            |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Parsman'ın Yeğeni 37. Kral Parsman .....                                                                                  | 166            |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Parsman'ın Oğlu 38. Kral Bakur .....                                                                                      | 174            |
| Bagrat Hanedanı'ndan 39. Kral Kuropalates Guaram.....                                                                                          | 176            |
| Bagrat Hanedanı'ndan Kuropalates Guaram'ın Oğlu Kartli'nin 40. Mtavar Eristavisi Stepanos .....                                                | 178            |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Bakur'un Oğlu 41. Mtavari Adarnase .....                                                                                  | 179            |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Mtavari Adarnase'nin Oğlu Kartli'nin 42. Mtavarisi Stepanos.....                                                          | 180            |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Mtavari Stepanos'un Oğlu 43. Kral Miri .....                                                                              | 182            |
| Hüsrev Hanedanı'ndan Kral Stepanos'un Oğlu ve Kral Mir'in Kardeşi 44. Kral Arçil .....                                                         | 187            |
| <br><b>Leonti Mroveli, Tsameba Tsmida Da Didebuli Motsema Arçil Kartlis Mepisa: Aziz ve Yüce Şehit Kartli Kralı Arçil'in Çilesi.....</b>       | <br><b>191</b> |
| <br><b>Matiane Kartlisai: Kartli'nin Kronolijisi/Tarihçesi.....</b>                                                                            | <br><b>195</b> |
| Kartli'nin 45. <i>Mtavarileri</i> İovane ve Kardeşi Cuanşer .....                                                                              | 195            |
| Bagrat Hanedanı'ndan Adarnase'nin Oğlu Kartli'nin 46. Kuropalates Aşot .....                                                                   | 197            |
| Bagrat Hanedanı'ndan <i>Kuropalates Aşot</i> 'un Oğlu, Adarnase ile Guaram'ın Kardeşi 47. Kuropalates Bagrat.....                              | 199            |
| Bagrat Hanedanı'ndan Bagrat'ın Oğlu, 48. Kral Kuropalates Davit .....                                                                          | 203            |
| Bagrat Hanedanı'ndan Kral Kuropalates Davit'in Oğlu 49. Kral Adarnase.....                                                                     | 205            |
| Abhaz Kralının Oğlu Kartli'nin 50. Kralı Konstantin.....                                                                                       | 209            |
| Bagrat Hanedanı'ndan Büyük Kral Gurgen'in Oğlu 51. Kral Bagrat .....                                                                           | 216            |
| Bagrat Hanedanı'ndan Abhaz ve Kartli Kralı Bagrat'ın Oğlu 52. Kral Giorgi .....                                                                | 223            |
| Bagrat Hanedanı'ndan Abhaz ve Kartli Kralı Giorgi'nin Oğlu 53. Kral Bagrat .....                                                               | 228            |
| Bagrat Hanedanı'ndan Abhaz ve Kartli Kralı Bagrat'ın Oğlu 54. Kral Giorgi .....                                                                | 248            |
| <br><b>Tskhovreba Mepet Mepisa Davitisi: Kralların Kralı Davit'in Yaşamı .....</b>                                                             | <br><b>251</b> |
| <br><b>Sumbat Davitis Dze: Davit'in Oğlu Sumbat.....</b>                                                                                       | <br><b>279</b> |

Basili Ezosmodzhvari, Tskhovreba Mepet Mepe Tamari: Krallar Kralı Tamar'ın Hayatı..... 291

Laşa Giorgis Droindeli Mematiane: Laşa-Giorgi Dönemindeki Tarih Anlatıcısı.....317

Kral Demetre'nin Hayatı .....317

Kral Giorgi'nin Hayatı ..... 319

Krallar Kralı Kral Tamar'ın Hayatı .....320

Kral Tamar'ın Oğlu Kral Giorgi'nin Hayatı ..... 322

Jamtaagmtsereli: Zaman Kaydedici ..... 325

60. Kral Laşa-Giorgi..... 325

Cengiz Han'ın Doğu Ülkelerinde Ortaya Çıkışına Dair Anlatı ..... 329

Cengiz Han'ın Evlatları ve O Dönemde Yaşananlardan Bazı Alıntılar ..... 331

Bagrat Hanedanı'ndan Kral Tamar'ın Kızı, Kral Laşa-Giorgi'nin Kız Kardeşi 61. Kral Rusudan . 333

Bagrat Hanedanı'ndan Laşa-Giorgi'nin Oğlu ve Kral Rusudan'ın Oğlu 62. Krallar Davit

Narin ve Davit Ulu ..... 363

Bagrat Hanedanı'ndan Davit'in Oğlu Kartli'nin 63. Kralı Dimitri..... 392

Bagrat Hanedanı'ndan Rusudan Soyundan Gelen Abhaz Kralı Davit'in Oğlu 64. Kral Vakhtang406

Bagrat Hanedanı'ndan Kral Dimitri'nin Oğlu 65. Kral Davit ..... 408

Bagrat Hanedanı'ndan Kral Dimitri'nin Oğlu, Kral Davit'in Kardeşi 66. Kral Giorgi ..... 412

Bagrat Hanedanı'ndan Kral Dimitri'nin Oğlu, Kral Davit ve Kral Giorgi'nin Kardeşi

67. Kartli Kralı Vakhtang..... 415

Kutsal Kral Tamar'ın Hayatı İstoriani Da Azmani Şaravandedtani: Hükümdarların

Tarihi ve Methiyeleri ..... 427

Tamar'ın İlk Kocas..... 451

Tamar'ın İkinci Kocasına Dair..... 457

Kars'ın Fethi ve Kral Tamar'ın Yükselişi..... 488

Teknik Terimler Sözlüğü..... 501

Kaynakça ..... 505

Dizin .....516

## Önsöz

### *Kartlis Tskhovreba* Nedir?

Gürcistan ve Gürcülerin tarihi, dünya tarihi bağlamında önemli bir yer tutmaktadır. Gürcistan topraklarında insan toplulukları, uzun bir kültürel ve tarihsel gelişim sürecinden geçmiştir. Arkeolojik bulgulardan etnografik incelemelere kadar uzanan tarihsel araştırmalar, Gürcistan'ın kökeninin antik çağlara uzandığını ve burada tarımla hayvancılığın en gelişmiş ve medeni bölgeleriyle karşılaştırılabilecek düzeyde olduğunu açık biçimde göstermektedir. Gürcistan'da en eski dönemlerden itibaren saban türü tarım aletleri kullanılmış, tekerlek prensibi erken dönemlerden beri bilinmiş ve özenli bakım ile sulama gerektiren asma yetiştiriciliği yapılmıştır. Gürcistan topraklarında ilk devlet yaklaşık üç bin yıl önce ortaya çıkmış ve binyıllar boyunca Gürcüler özgün ve yüksek düzeyde gelişmiş bir kültür meydana getirmişlerdir. Bir medeniyet, yüksek düzeyde bir kültürel birlik anlamına gelir; bu birlik dil, din, ortak gelenekler ve bir halkın ya da halklar topluluğunun kendisini ortak bir kimlik içinde tanımlaması gibi unsurlarla belirlenir. Gürcü medeniyeti de bu bakımdan dünya medeniyetleri arasında kendine mahsus tarihsel bir konuma sahiptir.

Tarih öngörülemez bir süreçtir. Ancak tarihin derinliğini kavrayabilen tarihçi, bu yaratıcı sürecin bir parçası hâline gelir. Bu bağlamda Gürcistan tarihinin en önemli anlatılarından biri olan *Kartlis Tskhovreba*, sadece tarihsel olayların bir toplamı değil, aynı zamanda Gürcü tarih düşüncesinin, siyasal hafızasının ve kültürel bilincinin temel metinlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eser, hem başlı başına anıtsal bir tarihî metin niteliği taşımakta hem de bugün bildiğimiz Gürcistan tarihinin büyük bir bölümünün temel yazılı kaynağını oluş-

turmaktadır. Gürcü medeniyetinin kendine özgü tarihsel konumu ve gelişim seyri, *Kartlis Tskhovreba*'nın efsaneden gerçekliğe uzanan anlatısında açık biçimde yansıtılmıştır. Gürcü tarihi, ülkenin maddi ve manevi gücünü son derece zorlayan sayısız savaş, işgal ve siyasal krizle şekillenmiş olsa da belirli tarihsel dönemlerde siyasi birlik ve toprak bütünlüğünün sağlanması, kent hayatının gelişmesi, bilim, eğitim ve genel olarak kültür alanında önemli ilerlemelerin kaydedilmesi gibi dikkat çekici başarılar da ortaya koymuştur. Gürcü atalarının yaşamı, mücadeleleri, emekleri ve yaratıcılıkları; şiir, sözlü anlatı ve yazılı efsane biçimlerinde folklorla yansımış; Amirani anlatısı, Argonotlar efsanesi ve Tiflis'in kuruluşuna dair rivayetler kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Kiliseler, manastırlar, kaleler, saray kalıntıları ve büyük yerleşim merkezleri gibi maddi kültür unsurları bu geçmişe dair somut tanıklıklar sunmakta; ancak ülke tarihinin kapsamlı biçimde yeniden inşası esas itibarıyla yazılı kaynaklara dayanmaktadır.

Gürcü dilinde tarihsel nitelik taşıyan ilk yazılı eserlerin milattan sonra 5. yüzyıla tarihlendiği bilinmektedir.<sup>1</sup> Bununla birlikte Gürcistan tarihine dair elimizde bulunan en bütünlüklü ve sistematik yazılı kaynak, *Kartlis Tskhovreba* adıyla tanınan tarihî eserler derlemesidir. Bu eser, yalnız ülkenin “resmî” tarihini yansıtmaması bakımından değil, aynı zamanda Gürcü tarih yazıcılığının ulaştığı yüksek seviyeyi göstermesi bakımından da son derece önemlidir. Nitekim antik çağlardan beri İncil ve Şota Rustaveli'nin ünlü eseri Kaplan Postlu Şövalye ile birlikte *Kartlis Tskhovreba*'nın da Gürcü gelinlerinin çeyizinde bulunması gereken “doğru” ve “kutsal” kitaplar arasında sayılması, eserin Gürcü toplumundaki simgesel ve kültürel değerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, *Kartlis Tskhovreba*'nın yalnızca tarihçilerin başvurduğu bir kaynak değil, aynı zamanda toplumsal hafızanın ve kültürel kimliğin de taşıyıcısı olduğunu göstermektedir.

*Kartlis Tskhovreba*, farklı zamanlarda ve farklı müellifler (vakanüvisler) tarafından kaleme alınmış tarihî metinlerin kronolojik bir düzen içinde bir araya getirilmesiyle oluşmuş bir vakayiname ve bir derlemedir. Ne var ki bu derleme, birbirinden bağımsız metinlerin mekanik biçimde bir araya getirilmiş tesadüfî bir toplamı değildir. Aksine, bir halkın ve bir ülkenin tarihsel serüvenini bütünlüklü şekilde aktaran birleşik bir tarih anlatısıdır. Eserde yalnızca Gürcistan ve Gürcülerin tarihi değil, aynı zamanda Azerbaycanlılar, Ermeniler, Yunanlar, Romalılar, Persler, Araplar, Bizanslılar, Türkler, Moğollar ve daha birçok halk hakkında da önemli bilgiler yer almaktadır. Bu nedenle *Kartlis Tskhovreba*, sadece Gürcü tarihi açısından değil, genel olarak Kafkasya ve Yakın Doğu tarihinin aydınlatılması bakımından da büyük bir değer taşımaktadır.

<sup>1</sup> İlk gürcü yazılı kaynağı Azize Şuşanik'in Çilesi isimli hagiografik anıdudur.

Günümüzde *Kartlis Tskhovreba*'nın iki ana döngüsünden söz edilmektedir: “Eski *Kartlis Tskhovreba*” ve “Yeni *Kartlis Tskhovreba*”. Bunlardan ilki, Gürcistan tarihini en eski dönemlerden 14. yüzyılın başlarına kadar uzanan bir çerçevede ele alan metinler bütünüdür ifade eder. Eserin özgün çekirdeğinin 11-12. yüzyıllarda derlendiği kabul edilmektedir. Görünüşe göre Gürcistan'daki siyasi bütünlüşme süreci ile ekonomik ve kültürel gelişim, ülkenin geçmişine dair bütüncül ve sistematik bir tarih anlatısının oluşturulmasını zaruri kılmıştır. Bu derleme yalnızca devletin geçmişini kaydetmeyi değil, aynı zamanda Gürcistan'ın siyasi birliğini ve krallıklara dayalı iktidarını ideolojik bakımdan desteklemeyi de amaçlamıştır. İvane Cavakhişvili'nin gösterdiği üzere vakayinamelerin ilk çekirdeği başlangıçta Gürcistan tarihini antik çağlardan 8. yüzyıla kadar kapsıyordu; daha sonra bu koleksiyona 8-12. yüzyıllara ve ardından 13-14. yüzyıllara ilişkin metinler eklenmiştir. Bu çerçevede Leonti Mroveli'nin *Kralların Yaşamı ve Miri-an'ın Hristiyan Oluşu Ve Onunla Birlikte Tüm Kartli'nin Azize Ve Kutlu Anamız Nino Havarî Tarafından Aydınlatılması*, Cuanşer'in *Vakhtang Gorgasali'nin Hayatı*, Leonti Mroveli'ye atfedilen *Aziz Ve Yüce Şehit Kartli Kralı Arçil'in Çilesi*, *Kartli'nin Kronolijisi/Tarihçesi*, *Kralların Kralı Davit'in Yaşamı*, Sumbat Davitisdze'nin *Bagrationilerin Hayatı ve Hikâyesi*, Kral Tamar'ın<sup>2</sup> ilk tarihçisinin kaleme aldığı *Hükümdarların Tarihi ve Methiyeleri*, Basili Ezosmodzghvari'nin *Krallar Kralı Tamar'ın Hayatı ve Zaman Kaydedici* bu eski döngünün başlıca unsurlarını teşkil etmektedir. Zaman Kaydedici, 14. yüzyılın başında Giorgi Brtskinvale'nin (Parlak Giorgi) tahta çıkışıyla sona ermekte; müellif, kralın ilk icraatlarını anlattıktan sonra “dil böyle harikulade ve dehşet verici şeyleri anlatmaya muktedir değildir” diyerek anlatıyı kesmektedir. Bu ifade, hem metnin sonlandırılış tarzı hem de olayların mahiyetini belirsiz bırakması bakımından dikkat çekicidir.

Eski döngüye ait yazmalar, *Kartlis Tskhovreba* metin geleneğinin anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. 1884 yılında Dimitri Bakradze, Kartli Kralı Rostom'un eşi Kraliçe Mariam'a ait 17. yüzyıl tarihli bir yazma nüshayı ortaya çıkarmıştır. Daha sonra Ekvtime Takaişvili tarafından yayımlanan bu nüsha, bugün Gürcistan Ulusal El Yazmaları Merkezinde S-30 numarasıyla muhafaza edilmektedir. Kraliçe Mariam yazması; Leonti Mroveli'nin *Kralların Yaşamı*, Cuanşer'in *Vakhtang Gorgasali'nin Hayatı*, *Kartli'nin Kronolijisi/Tarihçesi*, *Kralların*

<sup>2</sup> Aslında bir kadın olan Tamar, Gürcü kaynaklarından *მეფეთა მეფე*/mepeta mepe yani kralların kralı olarak tanımlanır. Benzer bir durum IX. Yüzyılda Bizans imparatoriçesi İrene'ye erkekler için kullanılan *Basileus* unvanının verilmesi ile karşımıza çıkar. Gürcüce de kral ve kraliçe için kullanılan unvanlar mevcuttur. Krallara mepe, kraliçelere ise dedopali denir. Örneğin Tamar'ın teyzesi için kaynaklarda hep dedopali unvanı kullanılmıştır. Tamar için mepe yani kral tabirinin kullanılması ise onun kadınlar arasındaki eşsiz konumunu vurgulamak için tercih edilmiştir. Zira Tamar'ın aristokratlar arasında kabul görmesini sağlamak onun diğer kadınlardan farklı bir yapıda olduğunu göstermekten geçiyordu. Bunu da mepe/kral unvanını ona vererek göstermek istediler. Detaylı bilgi için bkz. Antony Eastmond, *Royal Imagery in Medieval Georgia*, The Pennsylvania State University Press University Park, 1998, Pennsylvania, s. 101.

Kralı Davit'in Yaşamı, Sumbat Davitisdze'nin *Bagrationilerin Hayatı ve Hikâyesi*, Kutsal Kral Tamar'ın Hayatı İstoriani Da Azmani Şaravandedtani: Hükümdarların Tarihi ve Methiyeleri ile anonim müellife ait Zaman Kaydedici gibi temel metinleri ihtiva etmektedir. 1913 yılında İvane Cavakhişvili tarafından keşfedilen ve bugün Q-795 numarasıyla korunan Kraliçe Anna yazması ise Leonti Mroveli ve Cuanşer'e atfedilen metinleri, *Zaman Kaydedici*, *Kralların Kralı Davit'in Yaşamı* ve *Laşa-Giorgi Dönemindeki Tarih Anlatıcısı* eserini içermektedir. 1923'te keşfedilen Chalaşvili yazması, Leonti Mroveli ve Cuanşer'in metinleriyle birlikte *Kartli'nin Kronolijisi/Tarihçesi*'ni, Davit Ağmaşenebeli'nin Tarihi'ni ve Kral Tamar'ın ikinci tarihini barındırmaktadır. İvane Cavakhişvili, bu ikinci Tamar tarihinin yazarı olarak Basili Ezosmodzhvari'yi önermiştir. 1736'da Giorgi Maçabeli tarafından istinsah edilen ve bugün H-2135 numarasıyla muhafaza edilen Maçabeli yazması ise *Kralların Yaşamı*, *Azize Nino Tarafından Kartli'nin Hristiyanlaştırılması*, *Vakhtang Gorgasali'nin Hayatı*, *Aziz Arçil'in Şehadeti*, *Matiane Kartlisai: Kartli'nin Kronolijisi/Tarihçesi*, *Davit Ağmaşenebeli'nin Tarihi*, *Hükümdarların Tarihi ve Methiyeleri* ve *Zaman Kaydedici* gibi metinleri ihtiva etmektedir. Son olarak 1959 yılında Akaki Klimiaşvili tarafından keşfedilen ve 1697 tarihini taşıyan nüsha, *Kralların Yaşamı*, *Azize Nino Tarafından Kartli'nin Hristiyanlaştırılması*, *Vakhtang Gorgasali'nin Hayatı*, *Aziz Arçil'in Şehadeti*, *Matiane Kartlisai: Kartli'nin Kronolijisi/Tarihçesi*, *Sumbat Davitisdze'nin Bagrationilerin Hayatı ve Hikâyesi*, *Kralların Kralı Davit'in Yaşamı*, *Hükümdarların Tarihi ve Methiyeleri* ve *Zaman Kaydedici* gibi metinleri içermektedir. Bu yazmaların tümü, bugün "eski döngü" diye adlandırılan metin geleneğinin temel tanıkları arasında yer almaktadır. Türkçe tercümede de Eski Kartlis Tskhovreba döngüsü içerisinde yer alan vakayinameler dikkate alınmış, Yeni Kartlis Tskhovreba da yer alan vakayinameler tercüme edilmemiştir.

*Eski Kartlis Tskhovreba*'nın başlıkları, müelliflerinin kim olduğu meseleleri ve metinsel yapısı konusunda İvane Cavakhişvili'nin değerlendirmeleri araştırmalar açısından belirleyici olmuştur. Buna göre Leonti Mroveli'nin *Kartli Krallarının Hayatları* adlı eseri, Mirian'ın saltanatını ve Kapadokyalı Nino tarafından Kartli'nin Hristiyanlaştırılması anlatısını da içine alan pagan krallar döneminin tarihi olarak değerlendirilmiştir. *Vakhtang Gorgasali'nin Hayatı* Cuanşer'e atfedilmiş; Vakhtang sonrası dönemden Kral Arçil'in hikâyesinin başlangıcına kadar olan kısım ise Pseudo-Cuanşer'e ait kabul edilmiştir. Arçil'in Hayatı ve Şehadeti ise ayrı bir metin olarak değerlendirilmiştir. Bu metinlerdeki anlatı başarısı, çoğu zaman müelliflerin olayları düzenli biçimde aktarma ve yorumlama gücüne bağlıdır. Anlatıların çoğunda olaylar gerçekçi biçimde tasvir edilmekte, dikkat çekici bir kurgu kurulmakta ve ideolojik alt metin ustalıklı işlenmektedir. Cavakhişvili, *Kartli'nin Kronolijisi/Tarihçesi*, Davit Ağmaşenebeli'nin tarih-